

КОМАНИ КРУЈА – МАТЕРИАЛНА КУЛТУРА, ЕТНОГЕНЕЗА

Раносредновековната култура озаглавена со називот «Комани Круја» е откриена при крај на XIX в. Со откривањето на првите две некрополи во Северна Албанија, првата во близина на селото Коман, под т. н. тврдина «Калаја Далмаес» (од каде иде и називот на некрополата), и втората во близина на крајбрежниот албански град Круја (средновековната столица на Албанија за време на отпорот против Османската империја), заради недостиг от пишани извори и појавата на дотогаш непознат археолошки материјал, ги навело првите истражувачи на различни мненија и интерпретација на таа култура¹. Новите откритија сврзани со таа култура дале низа аналогии кои ја поставуваат во еден поширок ареал на распространени². Елементи на оваа култура се присутни, почнувајќи од Северна Албанија, Црна Гора, Далмација, Хрватска, Македонија, Грција (Афиона на о-в Крф), со низа аналогии во Југозападна Бугарија (Абланица, Туховиште, Мишевско и т. н.).

Во најголем број случаи некрополите се сместени во подножјето на некое утврдување, а може да се сретнат и цркви во нивна близина, каков што е примерот со локалитетот Св. Еразмо кај Охрид, каде што гробовите се вкопани во и околу објектот³.

Преовладуваат цистовите гробови, може да бидат со или без камено покривање, во неколку варијанти, или пак да бидат прости јамни гробови. Главниот гробен ритуал е инхумација – индивидуално или

семејно погребение (е по ретко). Ориентацијата на гробовите варира: северозапад-југоисток, исток-запад, север-југ, североисток-југозапад, запад-исток (најмалку застапени). Рацете се поставени во различни позиции, а понекогаш се прекрстени на градите по христијански обичај. Гробните прилози во вид на керамични и стаклени садови се присутни во позначителен број гробови, од кои повеќето се со рановизантиско потекло, но се среќаваат и словенски елементи. Како посебна категорија може да се посочат импортните предмети меѓу кои се среќаваат луновидните наушници, украсени со филигран, рановизантиските катарами од различни типови, дисковидните фибули (Scheibenfibeln) со христијански мотиви, прстени со гравирани крстови и грчки натписи и др.⁴. Орудијата на трудот се најбројно застапени со секири, огнива и т. н. От оружјето најмногу се застапени мечовите и врвовите на стрели, кои имаат најблиски паралели во западномеровинскиот, првенствено италолангобардскиот свет⁵. Иако импортоот достигал и до најоддалечените краишта во голема мера се присутни и локални копии или предмети инспирирани од рановизантијските производи, како што се во прв ред наушниците со звездолики привезоци и масивни лачни фибули широка плочка, чии прототипови од VI в. ги наоѓаме широко распространети на територијата на северен и западен Илирик⁶.

Словенската инвазија довела до длабоки промени во албанските провинции. Што се однесува до контактите помеѓу културата Комани Круја и словените, кои се сведуваат на појавата на т. н. прстести фибули, тие не се во потполност сигурни и се предмет на многу потемелна анализа⁷.

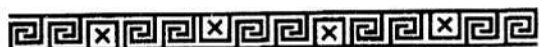
Проторомански или предроманскиот карактер на културата Комани Круја во Албанија и Црна Гора, го потврдуваат релативно честите топоними од латинско потекло. Гледано во целина латинските топоними се најбројни во областа на Скадарското езеро, во долината на Дрим и Фанди, по долината на стариот римски пат Леш – Улпијана, долината на Мати и Црн Дрим. Оваа област се разликува од територијата јужно од Шкумби, каде се приметува силна концентрација од словенски хидро и оро топоними⁸.

Ако се предпостави од една страна, дека карактерот на културата Комани Круја во својата суштина е римско-византијски или веќе проторомански и христијански, а од друга страна ако се отфрли хипотезата за нејзината словенска или аварска припадност, на тој начин би се отфрлило и гледиштето кое нејзините носители ги идентификува со пероманизираните илири или поточно со арбанасите или нивните непосредни претци. Арбанасите биле семи-номадски и пастирски народ, кој за време на студената сезона се симнувале во континенталниот појас, каде воспоставувале контакти со жителите од пониските предели, а преку лето ги посетувале пашиштата на високите планински појаси. Нивниот начин на живот може да се спореди со оној на власите и моровласите, кои во приморските краишта со каравани превезувале различни суровини и стоки, а добивале сол, необходима за сточарството, а понекогаш се занимавале и со грабеж. За прв пат овој народ се среќава во грчките извори во XI в., каде се спо-

менуваат како наемници во византијската војска, кое било резултат на постепеното адаптирање кон седелечки и градски начин на живот от страна на еден првобитно пастирски народ⁹. Во VII и VIII в., т. е. во преодниот период помеѓу процветот на рановизантијската култура, во провинциите Превалитана и Нов Епир, и формирањето на Драчката тема, се приметува паралелно егзистирање на одвоени етнички и социјални целини. Ако културната група Комани Круја е непосреден продолжител на остатокот од романизираното население, кое во касното царство ги напуштило отворените населби и се скрило на подобро заштитени места, веројатно за време на словенските инвазии во VII в., ним им се приклучиле и бегалците од Дарданија и Далмација за кои говори Константин Порфирогенит. Од своја страна словенските земјоделци ги населувале равнините и долините насекаде околу нив, а веројатно и повнатре во нивната територија. Во планинските предели или поточно над оваа зона, која ја населувале проторомани и словени, се одржало сточарско население составено од нероманизирани домородци, кои е можно да се означат како прото-албанци, без оглед на тоа што се тие во поширок смисол¹⁰.

Што се однесува до отсуството на погребенија со кремација во некрополите на културата Комани Круја, што доведува до заклучок дека погребените во овие некрополи се сите христијани, не би морало да биде така, за тоа што словените живејќи во Панонија во соседство со аварите многу лесно можеле да го прифатат биритуалниот начин на погребение, а друга варијанта би била инхумацијата да е наметната од страна на христијанизираното местно население.

Од сето досега изложено, би можело да се заклучи дека културата Комани Круја по својот карактер е византијска култура со словенски елементи.

¹ *Degrand A.* Souvenirs de la Haute-Albanie. - Paris, 1901. - S. 254-266; *Reinach S.* Une necropole en Albanie, «L'Anthropologie», tome douzime - Paris, 1901., - S. 662-670; Begrabniss-Platze und Tumuli in Albanien und Macedonien, «Verhandlungen der Berliner Anthropologischen Gesellschaft 1901. - S. 43-47; *Ippen Th.* Glasnik Zemaljskog Muzeja. - Sarajevo, 1901. - S. 603-608.

² *Spahiu H.* Kalaja Dalmaces, Studine historike, 18-3, 1964. - S. 71-96.

³ *Маленко В.* Нови Археолошки наоди на локалитетите Козлук. - «Габавци» и Св. Еразмо -

МЛА, Прилеп, 1976 - С. 232 (план II, сл. 13, 8, 10, 12).

⁴ *Попович В.* Албанија у Касној Антици, «Илири и Албанци», Научни скупови. - Кн. XXXIX. - САНУ. - Београд, 1988. - С. 233.

⁵ Там само. - С. 234.

⁶ Там само. - С. 233.

⁷ Там само. - С. 237.

⁸ Там само. - Р. 242.

⁹ Там само. - С. 242-244.

¹⁰ Там само. - С. 245.

